

KS. PAWEŁ MAKAREWICZ*

Realizacja zadania sprawiedliwości jako naczelne zadanie sądownictwa kościelnego

Kodeks Prawa Kanonicznego w kanonie 221 § 1 stwierdza, iż „wiernym przysługuje legalne dochodzenie i obrona przysługujących im w Kościele uprawnień na właściwym forum kościelnym według przepisów prawa”¹. Dochodzenie i obrona przysługujących człowiekowi praw jest jednym z podstawowych uprawnień², realizację których Kościół zapewnia swoim wiernym. To prawo może być realizowane na drodze administracyjnej bądź sądowej, a wszelkie działania z tym związane mają ostatecznie na celu zapewnienie wiernym prawa do życia w sprawiedliwości. Troska o przestrzeganie sprawiedliwości należy do podstawowych zadań Kościoła, czego wyrazem są między innymi uprawnienia i obowiązki wszystkich jego członków, zarówno duchownych, jak i świeckich³. Jakkolwiek można stwierdzić, że zadaniem wszystkich wiernych jest dbałość o przestrzeganie sprawiedliwości we wspólnocie Kościoła⁴, to jednak należy również zaznaczyć, że w sensie ścisłym troska o zachowanie sprawiedliwości jest szczególnym obowiązkiem hierarchii kościelnej, a dokładnie, sądownictwa kościelnego.

Niezwykle istotną rolę w całym systemie sądownictwa kościelnego odgrywają sądy biskupie. Praktyka trybunałów kościelnych pokazuje, że podstawowym ich zadaniem jest prowadzenie procesów o stwierdzenie nieważności

* ks. Paweł Makarewicz – Elk, Polska
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7422-6203>; e-mail: makarewiczpawel@interia.pl

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” (dalej: AAS) 1983, t. 75, pars II, 1-317 (pol. Kodeks Prawa Kanonicznego), c. 221 § 1 (dalej: CIC).

² Zob. Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (10 XII 1948)*, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, oprac. A. Przyborowska-Klimczak, Lublin 1992, s. 194-199, art. 10.

³ Zob. CIC, c. 208-231.

⁴ Por. CIC, c. 1446 § 1.

małżeństwa. O szczególnie ważnym aspekcie władzy sądowniczej Kościoła, jakim są rozstrzygnięcia sądów kościelnych w sprawach małżeńskich, przypomina Dyrektorium *Apostolorum successores*, stwierdzając między innymi: „Świadomy faktu, że wymierzanie sprawiedliwości jest jednym z aspektów świętej władzy, a jej wypełnianie w sposób sprawiedliwy oraz na czas jest niezwykle ważne dla dobra dusz, biskup uzna cały zakres władzy sądowniczej za przedmiot swej szczególnej i osobistej troski. Uwzględniając słuszną niezależność prawnie ustanowionych instytucji, będzie on czuwać nad skutecznością ich pracy, a przede wszystkim nad ich wiernością doktrynie Kościoła w zakresie wiary i obyczajów, zwłaszcza w sprawach małżeńskich”⁵.

Celem napisania artykułu jest próba ukazania tego, w jaki sposób sądownictwo kościelne przyczynia się do realizacji powszechnego zadania sprawiedliwości w Kościele katolickim. Ponadto analiza zagadnienia pozwoli odpowiedzieć na pytanie o to, co stanowi o jakości systemu sprawiedliwości funkcjonującego w Kościele.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej uzasadniono zasadniczą kwestię potrzeby ochrony sprawiedliwości w Kościele katolickim. Druga część zawiera analizę istotnej roli urzędu sędziego w kościelnym wymiarze sprawiedliwości. Natomiast w trzeciej części artykułu zaprezentowano wybrane przemówienia ostatnich trzech papieży, które zostały skierowane do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej. Bez wątpienia przytoczone wypowiedzi, oprócz tego, że stanowią ważne wskazania dla wszystkich pracowników kościelnego wymiaru sprawiedliwości, wskazują również na priorytety i kierunki rozwoju sądownictwa kościelnego.

Potrzeba ochrony sprawiedliwości w Kościele

Każdy człowiek żyjący w jakiejś społeczności ma określone uprawnienia oraz ciążące na nim zobowiązania wobec innych członków społeczności. Zdarza się, że w sytuacjach konfliktowych czyjeś prawa mogą zostać naruszone. Wtedy człowiek może domagać się sprawiedliwości. W cywilizowanym społeczeństwie nikt nie powinien dochodzić swoich praw przemocą lub wymierzać sprawiedliwości według własnego uznania, lecz powinien mieć zapewnioną możliwość zwrócenia się do organu, który – wyposażony we władzę sądowniczą – rozstrzygnie spór i przywróci sprawiedliwość⁶.

Pomimo tego, że Kościół został ustanowiony przez Jezusa Chrystusa, a jego działalność skierowana jest do osiągnięcia przez ludzi najwyższego dobra dachowego, jakim jest zbawienie dusz⁷, to jednak członkowie Kościoła w swoim działaniu nie są wolni od uchybień wynikających z ludzkiej słabości

⁵ Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores*, 22.04.2004, Libreria Editrice Vaticana 2004, nr 181.

⁶ Por. R. Sztuchmiller, *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*, Olsztyn 2000, s. 19.

⁷ Por. CIC, c. 1752.

i skłonności do złego. Z tego powodu Kościół, mając na uwadze zachowanie swojej tożsamości, wewnętrznego ładu i jedności oraz zabezpieczenie uprawnień wszystkich wiernych, nie ogranicza się jedynie do wydawania norm prawnych, ale dba również o ich przestrzeganie⁸. Porządek prawny Kościoła w swoich podstawowych zrębach sięga nauki Chrystusa zapisanej na kartach Nowego Testamentu, a następnie w przeciągu historii był on rozwijany przez tych, którzy sprawują władzę w Kościele. Jakkolwiek można stwierdzić, że najwyższym prawem egzystencji chrześcijańskiej jest przykazanie miłości Boga i bliźniego (por. J 13, 34), to należy również zauważyć, że przykazanie miłości nie wyklucza domagania się sprawiedliwości, a wręcz przeciwnie, to miłość do Boga i bliźniego jest zasadą inspirującą spełnianie sprawiedliwości⁹.

Nie wolno zapominać, że każde prawo jest ściśle związane ze społecznością, w której ono istnieje i wraz z nią podlega ewolucji, co wyraża maksyma prawnicza *ius sequitur vitam*¹⁰. Aby zapewnić sprawiedliwość społeczności, która podlega nieustannym przeobrażeniom, nauka prawa wysuwa postulat przed stanowiącymi prawo, aby w przygotowywaniu ustaw, kierując się osiągnięciami różnych dyscyplin naukowych, starali się odpowiedzieć na obecne lub dające się przewidzieć w przyszłości sytuacje życiowe istotne dla osób podlegających danemu prawu¹¹. Stanowienie prawa ma opierać się na myśleniu perspektywnym¹². Konieczność podążania prawa za życiem, a w konsekwencji konieczność powstawania nowych uregulowań prawnych, dobrze wyraża wypowiedź Jana Pawła II, zawarta we wstępie do Kodeksu Prawa Kanonicznego: „Jeśli jednak, z powodu zbyt szybkich zmian współczesnej społeczności ludzkiej, pewne rzeczy już w czasie ustanawiania prawa stały się mniej doskonałe i w konsekwencji będą wymagać nowej rewizji, Kościół jest wyposażony w takie bogactwo sił, że nie inaczej jak w minionych wiekach będzie zdolny znaleźć drogę do ponownego odnowienia prawa swojego życia”¹³. Przepisy prawne mają służyć przede wszystkim ludziom, a to zakłada ich zmienność. W kościelnym porządku prawnym za niezienne uznaje się prawa, które swoje źródło mają w objawieniu Bożym, natomiast normy ściśle kościelne mogą być modyfikowane. Kościół poprzez prawo realizuje swoje posłannictwo, a Jego

⁸ Por. R. Sztymmler, *Sądownictwo...*, dz. cyt., s. 19.

⁹ Por. T. Gałkowski, *Sprawiedliwość w teorii prawa kanonicznego*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 732.

¹⁰ Por. P. Makarewicz, *Realizacja zadań obrońcy węzła małżeńskiego na przykładzie wybranych spraw o nieważność małżeństwa w Sądzie Biskupim Diecezji Elckiej*, w: *Cultura Christiana*, red. P. Makarewicz, R. Rybarski, M. Sieńkowski, t. 1, Elk 2012, s. 102.

¹¹ Por. P. Kroczeck, *Ius sequitur vitam, czyli o niektórych czynnikach zmian w prawie*, „*Studia Socialia Cracoviensia*” 11(2014), nr 2, s. 164-165.

¹² Por. R. Sobański, *Nauki podstawowe prawa kanonicznego. Teoria prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 2001, s. 44; S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2005, s. 41.

¹³ Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984, s. 37.

ustawodawstwo powinno nadążać za zmieniającą się rzeczywistością, aby móc ciągle służyć dobru dusz wiernych¹⁴.

Z woli Jezusa Chrystusa biskupi jako następcy Apostołów pełnią w hierarchicznej wspólnoty z Głową Kolegium i jego członkami posługę nauczania, uświęcania i rządzenia¹⁵. Tę posługę wypełnia biskup diecezjalny w powierzony mu diecezji w sposób zwyczajny, własny i bezpośredni¹⁶. Na fakt, iż władza sądenia w Kościele ma swoje źródło w nadaniu jej Apostołom i ich następcom przez Jezusa Chrystusa, wskazał papież Franciszek w liście apostołskim motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, poświęconym reformie kanonicznego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, stwierdzając: „Łagodny Sędzia Pan Jezus, Pasterz naszych dusz, powierzył Apostołowi Piotrowi oraz jego następcom władzę kluczy, w celu dokonania w Kościele dzieł sprawiedliwości i prawdy; ta najwyższa i powszechna władza związywania i rozwiązywania tu na ziemi, potwierdza, umacnia i broni władzę pasterzy Kościołów partykularnych, na mocy której mają oni święte prawo oraz obowiązek wobec Pana sądenia swoich wiernych”¹⁷.

Aby stanowić prawo, a także je chronić, Kościół został wyposażony we władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą¹⁸. Pochodząca od francuskiego prawnika i myśliciela społecznego Monteskiusza koncepcja trójpodziału władzy rządzenia w Kościele nie oznacza oddzielenia od siebie poszczególnych władz i przyznania im autonomii¹⁹. Kościelna władza rządzenia ze swej istoty jest jednolita, a jej pełnię w Kościele powszechnym posiada biskup rzymski²⁰, natomiast w Kościołach partykularnych przysługuje ona biskupom diecezjalnym²¹. Władzę ustawodawczą biskup diecezjalny wykonuje osobiście, zaś władzę wykonawczą sprawuje bądź osobiście, bądź przez wikariuszy generalnych lub biskupich²². Władzy do rozpatrywania i rozstrzygania sporu bądź wymierzania lub stwierdzania kary, czyli wykonywania władzy sądowniej, nie można delegować, gdyż jest ona związana z urzędem sędziego²³. Tę władzę biskup diecezjalny może wykonywać osobiście lub przez ustanowionych sędziów²⁴.

¹⁴ Por. A. Bride, *De errore doloso in contractu matrimoniali. An opportunum sit novum inducer impedimentum*, „Apollinaris” 39(1966), s. 260.

¹⁵ Por. CIC 375 § 2.

¹⁶ Por. J. Gręźlikowski, *Sądownictwo diecezji włocławskiej – historia i teraźniejszość – na tle rozwoju sądownictwa kościelnego w Polsce*, „Ius Matrimoniale” 9(2004), nr 15, s. 151-152.

¹⁷ Franciscus, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae „Mitis Iudex Dominus Iesus” quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformatur*, 15.08.2015, tłum. pol., Tarnów 2015, s. 7.

¹⁸ Por. CIC 135 § 1.

¹⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. 1, Olsztyn 2002, s. 269-270.

²⁰ Por. CIC 331.

²¹ Por. CIC 391.

²² Por. CIC 391 § 2.

²³ Por. CIC 135 § 3.

²⁴ Por. CIC 1419 § 1.

Istotna rola sędziego w kościelnym wymiarze sprawiedliwości

Urząd sędziego jako tego, który rozwiązywał konflikty i stał na straży sprawiedliwości, był znany już w cywilizacjach starożytnych. W Starym Testamencie to Bóg jest najwyższym sędzią, ale również poleca Mojżeszowi, aby do rozstrzygania sporów i czuwania nad przestrzeganiem Prawa powołał sędziów dla Narodu Wybranego. Tym samym władza sądenia, którą Mojżesz sam sprawował w imieniu Boga, została przekazana także innym sędziom²⁵. Księga Wyjścia ukazuje sędziów jako dzielnych i bogobojnych mężów, którzy pełnili funkcje przełożonych. Ich zadanie miało charakter z jednej strony jurydyczny, zaś z drugiej proroczy. Zadaniem sędziów było sprawiedliwe rozsądzenie sprawy, dlatego musieli oni być ludźmi umiejącymi rozróżniać prawdę od fałszu, zaś ich wyroki były traktowane jak wyroki samego Boga²⁶. Chrześcijaństwo pierwszych wieków charakteryzowało się znikomością względów formalnych w sądeniu, gdyż istotniejsze było osiągnięcie rozstrzygnięcia sporu w duchu sprawiedliwości. Didache oraz dzieła apologetów chrześcijańskich wskazują na cechę charakterystyczną sędziów, jaką była ich sprawiedliwość²⁷. Głęboki związek sędziego z pojęciem sprawiedliwości odnajdujemy we wszystkich unormowaniach tego urzędu na przestrzeni historii Kościoła, a szczególnie w pierwszym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku oraz instrukcji *Provida Mater* wydanej przez Kongregację Sakramentów, która stanowiła komentarz do postępowania sędziów kościelnych. Współczesne pojęcie sędziego oraz zakres jego zadań i obowiązków znajdujemy w obowiązującym obecnie w Kościele Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i w instrukcji procesowej *Dignitas connubii* z 2005 roku²⁸.

Sądenie spraw i wymierzanie sprawiedliwości to najbardziej ogólne zadanie każdego, kto został powołany na urząd sędziego. Zarówno obecny, jak i wcześniejszy Kodeks Prawa Kanonicznego nie podają definicji sędziego. Tego zadania podjęła się literatura prawnicza, czego przykładem jest definicja A. Dziegi: „Sędzia kościelny jest to osoba duchowna, wyjątkowo osoba świecka, ale zawsze nienaruszonej sławy i fachowo przygotowana, powołana decyzją biskupa diecezjalnego do przyjmowania, wyjaśniania i rozstrzygania sporów między wiernymi w sposób zgodny z przepisami prawa procesowego”²⁹. Udział sędziego we władzy sądowniczej czyni jego urząd publicznym, na mocy

²⁵ Por. R. J. Clifford, *Księga wyjścia*, w: *Katolicki komentarz biblijny*, red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 84.

²⁶ Por. S. Pikus, *Biblijne podstawy urzędu sędziowskiego w prawie kościelnym*, „Studia Diecezji Radomskiej” 6(2004), s. 453.

²⁷ Por. M. Michalski, *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, Łódź 1905, s. 17.

²⁸ Por. R. Szewczyk, *Biskup diecezjalny – pierwszym sędzią w diecezji*, w: *Veni Sancte Spiritus. Księga pamiątkowa poświęcona księdzu biskupowi Jerzemu Mazurowi*, red. W. Guzewicz, S. Strękowski, Elk 2013, s. 386.

²⁹ A. Dziega, *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Warszawa 1994, s. 19.

którego osądza on powierzone mu sprawy i wymierza sprawiedliwość. Jego zadaniem jest służba dobru wspólnemu i praworządności w życiu społecznym. Jako urzędnik publiczny, sędzia kościelny umacnia sprawiedliwość w stosunkach międzyludzkich, przywraca naruszony porządek prawny oraz pomaga bronić prawa wiernych do życia w sprawiedliwości i słuszności³⁰.

Jurysdykcja sądowa sędziego kościelnego pochodzi z pełni władzy rządzenia, jak w przypadku biskupa diecezjalnego³¹ bądź z nadania urzędu, jak w przypadku oficjała³². Wymierzanie sprawiedliwości przez sędziego kościelnego dokonuje się na podstawie obowiązującego prawa materialnego oraz procedury przewidzianej w kanonicznym prawie procesowym³³. Aby sprawiedliwość w działaniu sędziego kościelnego była właściwie zabezpieczona, winien on nie tylko biegle znać obowiązujące prawo, lecz także cechować się umiłowaniem prawdy, prawością charakteru, umiejętnością logicznego myślenia oraz roztropnością, a ponadto doświadczeniem, które powinien w miarę możliwości zdobywać poprzez wcześniejszą pracę w sądzie na innych stanowiskach³⁴. Sprawiedliwe stosowanie prawa w Kościele stanowi główne zadanie urzędu sędziego, które realizuje się w następujących po sobie fazach procesu: przyjęcie skargi, rozpoznanie sporu, rozstrzygnięcie sporu, wydanie wyroku³⁵.

Nie ulega wątpliwości, iż sędzia musi być człowiekiem o możliwie najgłębszym poczuciu słuszności i sprawiedliwości, gdyż o jakości wymiaru sprawiedliwości decydują przede wszystkim sędziowie³⁶. Można wręcz stwierdzić, że sprawiedliwość jest niejako synonimem sędziego i staje się gwarantem jego troski o dobro Kościoła i każdej z osób biorących udział w sprawie sądowej. Z drugiej zaś strony sędzia powinien nieustannie rozwijać i kształtować w sobie poczucie sprawiedliwości poprzez edukację i właściwe spełnianie zadań wynikających z jego urzędu. Ponadto w doktrynie prawa stawiany jest postulat wobec sędziów, aby permanentnie doskonalili się pod względem moralno-ascetycznym i doktrynalnym³⁷. Wymaga się zatem od sędziego kościelnego nie tylko kwalifikacji intelektualnych i odpowiedniego doświadczenia w sprawach sądowych, ale także szczególnych predyspozycji etycznych i psychologicznych. Aby zapobiec próbom oddziaływania na sędziego przy pomocy różnych środków podejmowanych świadomie lub nieświadomie, czyli w kon-

³⁰ Por. R. Sztymmler, *Sędziowie i urzędnicy sądowi w służbie praw człowieka*, w: *Plenitudo Legis Dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. B. Zubertowi*, red. A. Dębiński, E. Szczot, Lublin 2000, s. 683.

³¹ Por. CIC, c. 135 § 1.

³² Por. CIC, c. 1421 § 1.

³³ Por. CIC, c. 135 § 3, c. 1402, c. 1419 § 1.

³⁴ Por. R. Sztymmler, *Sędziowie i urzędnicy...*, dz. cyt., s. 683-684.

³⁵ Por. S. Pikus, *Sędzia kościelny w świetle zadań i uprawnień procesowych*, „Prawo Kanoniczne” 42(2002), nr 3-4.

³⁶ Por. M. Safjan, *Etyka zawodu sędziowskiego*, w: *Ius et lex. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Adama Strzembosza*, red. A. Dębiński, A. Grześkowiak, K. Wiak, Lublin 2002, s. 267.

³⁷ Por. S. Pikus, *Niezawisłość sędziego kościelnego*, Lublin-Sandomierz 2009, s. 270.

sekwencji zapewnić realizację sprawiedliwości przez sędziego bez względu na osoby, wymaga się od niego wysokiego poziomu etycznego oraz prawego sumienia³⁸. Ponadto, aby zabezpieczyć sprawiedliwość w działaniu sędziego kościelnego, prawo domaga się złożenia przez niego przysięgi przy obejmowaniu urzędu wobec biskupa lub jego delegata, że należycie i wiernie wypełni swoje zadania³⁹. Niewłaściwe sprawowanie urzędu przez sędziego lub brak troski o zgodne z prawem wymierzanie sprawiedliwości, może skutkować ukaraniem sędziego, a nawet pozbawieniem go urzędu⁴⁰.

Ponieważ sędzia kościelny pełni swój urząd w celu realizacji dobra publicznego Kościoła, którym jest przywrócenie naruszonego porządku prawnego i jego ochrona, dlatego prawodawca uznał za konieczne wyposażenie go w odpowiednie kompetencje, uprawnienia i zobowiązania, które pomagają sędziemu w realizacji zadań wynikających z jego urzędu. W tym kontekście szczególnym elementem władzy sędziowskiej, stanowiącym gwarancję wszystkich jego uprawnień, jest sędziowska niezawisłość⁴¹. Kodeks Prawa Kanonicznego stwierdza, że powoływany przez biskupa diecezjalnego wikariusz sądowy „stanowi jeden trybunał z biskupem”⁴². Zatem biskup nie stoi nad sędzią, którego powołał na urząd, czyli nie stanowi instancji nadrzędnej bądź apelacyjnej wobec orzeczeń tego sędziego. Wynika z tego oczywista prawda o tym, że sędzia nie ma obowiązku konsultować z biskupem swoich decyzji, a tym bardziej nie może zaistnieć sytuacja, w której biskup nakazywałby sędziemu podjęcie pewnych decyzji, dotyczących toczącego się procesu. Sędzia rozstrzygając sprawę sądową występuje w procesie na mocy władzy zwyczajnej. Nie wyrokuje on w imieniu własnego biskupa ani w imieniu wspólnoty diecezjalnej, ale działa w imieniu samego Jezusa Chrystusa. Oznacza to, że oprócz prawodawcy nikt nie może wpływać na sędziego w realizowanej przez niego misji wymierzania sprawiedliwości⁴³. Respektując słuszną niezależność trybunałów kościelnych, należy jednak wspomnieć o spoczywającym na biskupie diecezjalnym obowiązku czuwania nad skutecznością pracy powołanych zgodnie z prawem organów sądowniczych, „a przede wszystkim nad ich wiernością doktrynie Kościoła w zakresie praw i obowiązków, zwłaszcza w sprawach małżeńskich”⁴⁴.

Można stwierdzić, że zadaniem sędziego jest przyporządkowanie stanu faktycznego odpowiednim przepisom prawa, czego wyrazem jest orzeczenie

³⁸ Por. R. Kantor, *Zasada sprawiedliwości w posłudze sędziego kościelnego*, „Studia Socialia Cracoviensia” 7(2012), nr 2, s. 70-71.

³⁹ Por. CIC, c. 1454.

⁴⁰ Por. CIC, c. 1457 § 1.

⁴¹ Por. M. Safjan, *Etyka zawodu...*, dz. cyt., s. 270.

⁴² CIC, c. 1420 § 2.

⁴³ Por. S. Pikus, *Sędzia kościelny...*, dz. cyt., s. 276-277; A. Dzięga, *Strony sporu...*, dz. cyt., s. 18-19.

⁴⁴ Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores*, 22.04.2004, Libreria Editrice Vaticana 2004, nr 181.

sędziowskie. Stąd oczywisty wniosek, że sędzia powinien jak najdokładniej poznać stan faktyczny oraz właściwie rozumieć i interpretować przepisy prawa kanonicznego. W tym kontekście jawi się szczególna trudność procesów kanonicznych, gdzie większość spraw prowadzi się z tytułu wad konsensu małżeńskiego⁴⁵, zaś trudność ta polega na dotarciu sędziego do prawdy o tym, czy wewnętrzny akt woli był dotknięty wadą w momencie wyrażania zgody małżeńskiej czy też nie. Sprawiedliwość sędziego jest warunkiem koniecznym, ponieważ wyrokując staje on niejako wobec dwóch dóbr podlegających ochronie, a będących w procesie w napięciu wobec siebie: nierozzerwalności małżeństwa oraz prawa osoby ludzkiej do zawarcia małżeństwa. Byłoby niesprawiedliwością przeakcentowanie jednej z tych wartości kosztem drugiej⁴⁶.

Orzeczenie sędziowskie jest wyrazem sprawiedliwego stosowania prawa, co nie znaczy, że stanowi ono jedynie odwzorowanie konkretnej ustawy, gdyż w każde orzeczenie sędzia angażuje swoją osobowość, wiedzę i doświadczenie. Trafnie ujął to R. Sobański: „Sędzia nie jest jednak automatem, on nie funkcjonuje jak mechanizm zaprogramowany do stosowania sylogizmu ani jak robot zatrudniony jako usta ustawy. Sędzia *ius dicit*, ale wbrew pierwotnemu programowi pozytywizmu nie występuje on jedynie jako *la bouche de la loi*. Stosujący prawo daje coś z siebie – w każdym wyroku, decyzji, głosowaniu. Ma swoją wiedzę wstępną, uprzednią, ona wpływa na proces poznawczy, ocenianie faktów, interpretację norm, przyporządkowanie faktów i norm”⁴⁷.

Jakkolwiek każdy proces ma konkretny cel, ponieważ odnosi się do ściśle określonych osób, których żądania rozstrzyga, to jednak należy zgodzić się z S. Pikusem, który stwierdził, iż pośrednio każdy konkretny proces odnosi się także do całej społeczności, zaprowadzając ład społeczny poprzednio naruszony lub zagrożony⁴⁸. Celem działania sędziego, który wydaje wyrok w sprawie konkretnego małżeństwa, jest aktualizacja prawa oraz jego aplikacja do konkretnego stanu faktycznego, czyli sytuacji życiowej dwojga ludzi oraz czuwanie nad tym, aby uprawnienia prywatne były podporządkowane prawu stanowionemu przez Kościół⁴⁹. Sędzia kościelny poprzez poszczególne etapy procesowe, a w konsekwencji ferowany wyrok, nie stanowi prawa obiektywnego, obowiązującego powszechnie, ale stara się uczynić prawo efektywnym w określonym stanie faktycznym. Czyni to zawsze na podstawie i w ramach prawa materialnego, które wyznaczają określone normy prawa procesowego. Można zatem uznać, że sędzia kościelny, ferując wyroki w procesach prowadzonych w sądach biskupich, jednocześnie bierze udział w powszechnym zadaniu realizacji sprawiedliwości.

⁴⁵ Por. R. Sobański, *Uwagi o tożsamości sędziego kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” 45(2002), nr 3-4, s. 10-11.

⁴⁶ Por. tamże.

⁴⁷ R. Sobański, *Uwagi o funkcji sędziego w procesie o nieważność małżeństwa*, „Ius Matrimoniale” 3(1998), s. 49.

⁴⁸ Por. S. Pikus, *Sędzia kościelny...*, dz. cyt., s. 274.

⁴⁹ Por. tamże.

Innymi słowy, wymierzając sprawiedliwość w konkretnym procesie małżeńskim, jednocześnie wymierza ją w Kościele, zaprowadzając porządek w ludzie Bożym.

Sprawiedliwość w wybranych przemówieniach papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej

Omawiając zagadnienie realizacji zadania sprawiedliwości w sądownictwie kościelnym, warto odnieść się do przemówień papieży, skierowanych do pracowników Roty Rzymskiej, które mają istotne znaczenie dla doktryny kanonistycznej i orzecznictwa kościelnego w sprawach małżeńskich. Dnia 24 stycznia 2014 roku odbyła się inauguracja kolejnego roku sądowego Roty Rzymskiej, obchodzona po raz pierwszy za pontyfikatu Franciszka. W swoim przemówieniu Ojciec Święty stwierdził między innymi, że kościelna działalność sądowa jest wyrazem służby prawdzie w sprawiedliwości, a jej celem jest dobro wiernych i budowanie wspólnoty chrześcijańskiej. Dotykając z kolei charakterystyki sędziego kościelnego, Ojciec Święty zaakcentował przede wszystkim aspekt ludzki, wskazując na to, że od sprawującego urząd sędziowski w trybunale kościelnym wymaga się dojrzałości ludzkiej, która wyraża się w jasności sądu i powstrzymaniu się od osobistych zapatrywań, a także umiejętności zniesienia się do mentalności i słusznych oczekiwań wspólnoty, w której wykonuje swoją posługę. Zdaniem papieża tylko taka postawa sędziego kościelnego pozwoli urzeczywistnić sprawiedliwość nie legalistyczną i abstrakcyjną, lecz odpowiadającą potrzebom konkretnej rzeczywistości. W końcowej części swojego wystąpienia, papież Franciszek wskazał na aspekt duszpasterski sędziego kościelnego, nazywając go sługą sprawiedliwości, który powołany został do tego, by rozpatrywał i osądzał sytuację wiernych, którzy z ufnością zwracają się do niego. Wzorem dla tak pojętej służby ma być Jezus Chrystus Dobry Pasterz, który kierując się miłością, bierze w opiekę zranioną owieczkę⁵⁰. Znamienne w pierwszym przemówieniu papieża Franciszka do Roty Rzymskiej było wskazanie na to, iż aktywność sądownicza Kościoła jest służbą prawdzie i sprawiedliwości, a jednocześnie formą służby ludowi Bożemu.

Na istotną rolę sędziego kościelnego w realizowaniu zadania sprawiedliwości wskazywał również papież Jan Paweł II. W przemówieniu do Roty Rzymskiej w 1983 roku biskup rzymski przypominał, iż sędzia kościelny pełni w każdym procesie rolę kierowniczą i przysługuje mu wolność w podejmowaniu decyzji. Ponadto papież wskazał na kwalifikacje i kompetencje, jakich ustawodawca kościelny wymaga od sędziego w kanonie 1420-1421 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Istotne w posłudze sędziego jest również precyzyjne zachowywanie procedury, prawidłowe administrowanie sprawiedliwością oraz posiadanie moralnej pewności do wyrokowania⁵¹.

⁵⁰ Por. Franciscus, *Ad omnes participes Tribunalis Romanae Rotae*, 24.01.2014, AAS 106(2014), s. 89-90.

⁵¹ Por. T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej (1979-2003)*, Tarnów 2003, s. 97.

Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej w 2002 roku było okazją do ukazania wagi sprawiedliwości w wyrokach sądów kościelnych, które stają się uwiarygodnieniem nauki Kościoła o nierozzerwalności małżeństwa. Papież stwierdził między innymi: „Każdy sprawiedliwy wyrok o ważności lub nieważności małżeństwa jest przyczynkiem do kultury nierozzerwalności, tak w Kościele, jak i w świecie. Jest to wkład bardzo ważny i konieczny: ma on bowiem bezpośrednie zastosowanie praktyczne, dając pewność nie tylko pojedynczym zainteresowanym osobom, ale także wszystkim małżeństwom i rodzinom. W konsekwencji niesprawiedliwe orzeczenie nieważności, sprzeczne z zasadami prawa lub niezgodne z rzeczywistością, jest szczególnie poważne, gdyż jego oficjalne powiązanie z Kościołem sprzyja szerzeniu się postaw, w których nierozzerwalność znajduje poparcie w słowach, ale nie ma odzwierciedlenia w życiu”⁵². Warto odnieść się również do przemówienia Jana Pawła II z roku 2004, w którym papież określił małżeństwo jako „węzeł sprawiedliwości i miłości”, a następnie wskazał na niebezpieczeństwo zastąpienia prawdziwej analizy małżeństwa, opierającej się na metafizycznej wizji człowieka i więzi małżeńskiej przez empiryczne wizje socjologiczne, psychologiczne lub też przez różne odmiany pozytywizmu prawnego. Sprawiedliwość została wskazana przez Ojca Świętego jako kluczowy wymiar małżeństwa, którego istnienie osadzone jest w rzeczywistości prawnej⁵³.

W ostatnim swoim przemówieniu do Roty Rzymskiej wygłoszonym 29 stycznia 2005 roku papież wskazał na powinność moralną sędziego kościelnego, jaką jest umiłowanie prawdy. Przede wszystkim zaś sędzia musi być przekonany o istnieniu prawdy, aby następnie szukać jej, kierując się szczerym pragnieniem jej poznania, nie zważając na takie niedogodności, jak lęk przed prawdą, który może rodzić obawy, by nie zranić osób zaangażowanych w proces. W kontekście sprawiedliwości w posłudze sędziego papież stwierdził: „Sędzia, który naprawdę działa jako sędzia, to znaczy kieruje się sprawiedliwością, nie dopuszcza, aby powodowały nim fałszywe współczucie dla osób ani błędne sposoby myślenia, nawet jeśli są rozpowszechnione w danym środowisku. Wie on, że orzeczenia niesprawiedliwe nie są nigdy prawdziwym rozwiązaniem duszpasterskim i że dla wieczności liczy się to, jak Bóg osądzi jego działania”⁵⁴. W tym kontekście Ojciec Święty wskazał na konieczność właściwej interpretacji prawa kanonicznego oraz ścisły związek norm prawnych z nauczaniem Kościoła. Biskup Rzymu odniósł się również do samej procedury związanej z procesem małżeńskim, wskazując na instrukcję sprawy jako ważny etap w poszukiwaniu prawdy oraz przestrzegając przed pozornym przyspiesza-

⁵² Ioannes Paulus II, *Ad Romanae Rotae tribunal*, 28.01.2002, AAS 94(2002), s. 344.

⁵³ Por. Ioannes Paulus II, *Ad Rotam Romanam habita*, 29.01.2004, AAS 96(2004), s. 352.

⁵⁴ Ioannes Paulus II, *Ad Tribunal Rotae Romanae iudiciali ineunte anno*, 29.01.2005, AAS 97(2005), s. 165.

nieniem procesu na tym etapie, kosztem dążenia do prawdy. Takie działanie papież nazwał wykroczeniem przeciw sprawiedliwości⁵⁵.

Niezwykle istotne w kontekście rozpatrywania realizacji zadania sprawiedliwości w procesie małżeńskim są przemówienia Benedykta XVI do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej. Pierwsze z nich, wygłoszone 28 stycznia 2008 roku, wskazuje na to, iż proces kanoniczny o orzeczenie nieważności małżeństwa jest przede wszystkim środkiem służącym ustaleniu prawdy o węźle małżeńskim i dlatego jego zasadniczym zadaniem jest służba prawdzie, nie zaś utrudnianie życia wiernym ani tym bardziej zaostrzanie sporów między nimi. W tym kontekście papież, nawiązując do katechizmowej definicji cnoty sprawiedliwości⁵⁶, wskazał na to, że nie tylko proces małżeński, ale każdy proces w swej istocie jest narzędziem pozwalającym dopełnić obowiązku sprawiedliwości przez oddanie każdemu tego, co mu się należy. Aby sędzia mógł poznać prawdę i w konsekwencji sprawiedliwie rozstrzygnąć sprawę sądową, musi dokonać się proces, w którym strony będą miały zapewnione takie same możliwości przedstawienia argumentów i dowodów, przemawiających za ich tezą. Bezstronne stwierdzenie prawdy jest zatem podstawowym celem każdego procesu, który w swojej strukturze zasadniczej jest instytucją służącą sprawiedliwości i pokojowi⁵⁷. Ponadto w swoim przemówieniu papież wskazał na bardzo istotny wymiar publicznego dobra Kościoła, jakim jest małżeństwo, stwierdzając, że „żaden proces nie jest wymierzony przeciw drugiej stronie, jak gdyby chodziło o wyrządzenie niesprawiedliwej szkody. Jego celem nie jest odebranie komukolwiek jakiegoś dobra, ale określenie i ochrona dóbr należnych osobom i instytucjom. (...) Nie chodzi tu o jakieś dobro, które byłoby przedmiotem sporu między stronami i należałoby je przydzielić jednej lub drugiej stronie. Przedmiotem procesu jest natomiast orzeczenie prawdy co do ważności lub nieważności konkretnego małżeństwa, a więc co do rzeczywistości, która stanowi fundament instytucji rodziny i w najwyższym stopniu dotyczy Kościoła i społeczeństwa. W konsekwencji można stwierdzić, że w tego rodzaju procesach podmiotem oczekującym orzeczenia jest sam Kościół”⁵⁸.

Rok 2008 był dla papieża Benedykta okazją do przypomnienia o przypadającej w tym czasie setnej rocznicy przywrócenia do funkcjonowania Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej przez św. Piusa X Konstytucją apostolską *Sapienti consilio*. W tym kontekście Ojciec Święty podjął refleksję nad wartością orzecznictwa rotalnego w całokształcie wymiaru sprawiedliwości w Kościele. Papież wskazał na znaczenie prawne wyroków rotalnych przekraczające bezpośredni krąg spraw, których dotyczą, a przez to wypełniające postulat, aby każdy system prawny, w tym także sądownictwo kościelne, dostarczał rozwiązań, w których – obok roztropnej oceny konkretnych przypadków w ich nie-

⁵⁵ Por. tamże.

⁵⁶ Por. *Catheismus Ecclesiae Catholicae*, 15.05.1998, Libreria Editrice Vaticana 1992, nr 1807.

⁵⁷ Por. Benedictus XVI, *Ad Tribunal Rotae Romanae*, 28.01.2006, AAS 98(2006), s. 136.

⁵⁸ Tamże.

powtarzalności – byłyby stosowane te same zasady i ogólne normy sprawiedliwości. W przemówieniu ponadto wskazano, że wyrazem obszernego dorobku orzecznictwa rotalnego w zakresie spraw małżeńskich jest wkład w rozwiązania prawne, jakie znalazły się w obecnym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Na uwagę zasługuje określenie „szafarze sprawiedliwości”, którym papież nazwał pracowników trybunałów kościelnych. Jedną z podstawowych myśli papieskiego wywodu była zachęta skierowana do pracowników kościelnych trybunałów do podejmowania stałego wysiłku, by osiągnąć jedność kryteriów sprawiedliwości, która charakteryzuje w sposób istotny samo pojęcie orzecznictwa i jest podstawowym założeniem jego skuteczności. Jako przeciwieństwo tak pojętej sprawiedliwości papież wskazał na ryzyko tzw. „orzecznictwa lokalnego”, które coraz bardziej oddala się od wspólnej interpretacji praw pozytywnych, a nawet od nauki Kościoła o małżeństwie⁵⁹.

Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI do członków Trybunału Roty Rzymskiej dnia 29 stycznia 2010 roku ukazuje ścisły związek posługi kościelnych trybunałów ze sprawiedliwością, miłością i prawdą. Kanwą do podjęcia refleksji stała się treść encykliki *Caritas in veritate*. Papież przypominał, że celem działalności prawniczej w Kościele jest zbawienia dusz i w tej perspektywie proces i wyrok mają wielkie znaczenie zarówno dla stron, jak i dla całego Kościoła zwłaszcza, gdy chodzi o orzekanie o nieważności małżeństwa, które dotyczy bezpośrednio ludzkiego i nadprzyrodzonego dobra małżonków, a także publicznego dobra Kościoła. Z tego względu niezależnie od sytuacji proces i wyrok związane są w sposób zasadniczy ze sprawiedliwością i pozostają w jej służbie. Realizacja zadania sprawiedliwości w działaniu sędziego wiąże się również z odpowiednią i właściwą długością w każdej fazie procesu, zgodnie z zasadą kodeksową, na którą powołał się papież: *quam primum, salva iustitia*⁶⁰. Istotnym jest ponadto, zdaniem Ojca Świętego, aby działanie tego, kto wymierza sprawiedliwość nie było oderwane od miłości. Z drugiej zaś strony papież zauważył także, że miłość domaga się typowej dla sprawiedliwości obiektywności, której nie powinno się mylić z nieludzką oziębłością. W tym kontekście została przytoczona wypowiedź Jana Pawła II zawarta w przemówieniu do pracowników Roty Rzymskiej w 1990 roku: „Sędzia (...) powinien zawsze wystrzegać się ryzyka niewłaściwie pojmowanego współczucia, które może przerodzić się w sentymentalizm, tylko pozornie będący troską duszpasterską”. Na koniec zostało podkreślone, że zarówno sprawiedliwość, jak i miłość wymagają umiłowania prawdy i zakładają głównie poszukiwanie prawdy, w której służbie znajdują się procesy małżeńskie⁶¹. Z papieskiego przemówienia wybrzmiewa przesłanie o tym, że wszyscy działający w dziedzi-

⁵⁹ Por. Benedictus XVI, *Ad omnes participes Tribunalis Romanae Rotae*, 26.01.2008, AAS 100(2008), s. 84-87.

⁶⁰ Por. CIC, c. 1453.

⁶¹ Por. Benedictus XVI, *Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae*, 29.01.2010, AAS 102(2010), s. 110-113; R. Kantor, *Zasada sprawiedliwości...*, dz. cyt., s. 68-70.

nie prawa, każdy zgodnie ze swoją funkcją, powinni kierować się sprawiedliwością.

Na nierozłączność prawa od sprawiedliwości wskazał Benedykt XVI w przemówieniu z roku 2012. Ojciec Święty nawiązał tym samym do swojego przemówienia w Parlamencie Republiki Federalnej Niemiec z dnia 22 września 2011 roku, wskazując, że prawo kanoniczne nie może pozostawać zamknięte w czysto ludzkim systemie normatywnym, ale musi być powiązane ze sprawiedliwym porządkiem Kościoła, w którym obowiązuje wyższe prawo, jakim jest prawo Boże. Ponadto papież wskazał na konieczność jedności w interpretacji i aplikacji praw, jakiej domaga się sprawiedliwość. Ta jedność będzie zagwarantowana przez stosowanie wszystkich prawnie wiążących środków, jak: papieskie magisterium, zawarte zwłaszcza w przemówieniach do Roty Rzymskiej, orzecznictwo Roty Rzymskiej, normy i deklaracje wydane przez inne dykasterie Kurii Rzymskiej. Komunia w dyscyplinie pracy trybunałów lokalnych jest, zdaniem biskupa rzymskiego, istotnym aspektem jedności Kościoła⁶².

Podsumowanie

Analiza zagadnienia realizacji zadania sprawiedliwości w sądownictwie kościelnym ukazała, że poprawny wymiar sprawiedliwości w największej mierze uzależniony jest od tego, jak sprawuje swoją posługę sędzia. Niewątpliwie pierwszym sędzią w diecezji pozostaje biskup diecezjalny, który staje wobec zadania zatroszczenia się o rzetelne realizowanie wymiaru sprawiedliwości w powierzonej sobie części ludu Bożego. Wyrazem tej troski są ustanawiani przez biskupa sędziowie diecezjalni, przed którymi prawodawca stawia wymóg tego, aby byli to duchowni nienaruszonej sławy z tytułem doktora lub przynajmniej licencjata prawa kanonicznego. Odnajdywanie sprawiedliwego prawa przez sędziego kościelnego, domaga się nie tylko umiejętności stosowania technik prawnych czy znajomości ustaw, ale przede wszystkim powinien on być obdarzony dużym poczuciem sprawiedliwości i prawości, ciągle udoskonalać w sobie zasady etyczne, rozwijać kulturę osobistą, a przede wszystkim właściwie kształtować własne sumienie⁶³.

Jak zostało to podkreślone w artykule, sędzia nie tylko aplikuje w sposób automatyczny przepisy prawne do przedłożonych mu sytuacji faktycznych, lecz przede wszystkim staje przed zadaniem ustalenia obiektywnego stanu faktycznego, interpretacji stanu prawnego, a także zbierania i oceny środków dowodowych. Sędziowskie zadanie wydania wyroku oznacza zatem nie tylko uporządkowanie przepisów prawa, lecz także interpretację i odnalezienie ich sensu w odniesieniu do konkretnej sytuacji. W tym kontekście należy postawić bardzo istotny postulat służący efektywniejszej realizacji zadania sprawiedli-

⁶² Por. Benedictus XVI, *Ad Sacrae Rotae Romanae Tribunal, occasione inaugurationis Anni Iudicialis*, 21.01.2012, AAS 104(2012), s. 105-107.

⁶³ Por. R. Kantor, *Zasada sprawiedliwości...*, dz. cyt., s. 72.

wości w Kościele, iż sędziowie powinni nie tylko znać biegle obowiązujące prawo, lecz także mieć odpowiednie predyspozycje do wykonywania swojego urzędu, powinni cechować się umiłowaniem prawdy, sprawiedliwością, prawością charakteru, zdolnością logicznego myślenia oraz roztropnością. Bardzo przydatne okazuje się również doświadczenie sądowe, które sędzia powinien pozyskać jeszcze przed powołaniem go na ten urząd, chociażby poprzez wcześniejszą pracę w trybunale biskupim na innym stanowisku, a następnie poszerzać to doświadczenie poprzez stałe orzekanie w procesach małżeńskich. Niezwykle istotne wydaje się także studiowanie przez sędziów najnowszej literatury przedmiotu, jak również orzecznictwa Trybunału Roty Rzymskiej.

Ważnym postulatem wypływającym z niniejszego opracowania, którego spełnienie istotnie może rzutować na polepszenie kościelnego wymiaru sprawiedliwości, jest sugestia, aby sędziowie nie ograniczali swojego udziału w procesie jedynie do stadium wyrokowania, zwalniając się niejako z angażowania we wcześniejsze czynności procesowe. Wprawdzie prawo zezwala na to, aby instrukcję sprawy przeprowadził sędzia audytor bądź też jeden z sędziów trybunału orzekającego w sprawie, a nawet sędzia delegowany, jednak dla pełnego i rzetelnego rozpoznania sprawy każdy z sędziów powinien mieć zapewnione prawo udziału w całym przewodzie sądowym. Ponieważ sędzia kościelny pełni swój urząd w celu realizacji dobra publicznego Kościoła, którym jest przywrócenie naruszonego porządku prawnego i jego ochrona, dlatego konieczne jest wyposażenie go w odpowiednie uprawnienia i zobowiązania, które pomogą mu w realizacji zadań wynikających z jego urzędu. Ten postulat jest skierowany nie tylko do samych sędziów, ale przede wszystkim do oficjalów i biskupów diecezjalnych, którzy dzięki swoim kompetencjom mogą umożliwić sędziemu pełniejszy i bardziej efektywny udział w procesie.

Podsumowując, należy zauważyć, że działalność trybunałów kościelnych to przede wszystkim konkretni ludzie, którzy, wnosząc skargę do sędziego, mogą zrealizować jedno ze swoich podstawowych praw, jakim jest naturalne prawo każdego człowieka do dochodzenia sprawiedliwości. Dla wielu stron procesowych udział w sprawach małżeńskich zmierzających do stwierdzenia nieważności małżeństwa ma praktyczny cel, którym jest uregulowanie życia w nowym związku. Jednak nie można zapominać, że głównym celem procesu małżeńskiego jest poznanie obiektywnej prawdy o małżeństwie. Stąd końcowy wniosek dotyczący tego, że władza sądownicza, którą dysponują sędziowie lub kolegia sędziowskie, musi być wykonywana w sposób przewidziany przez prawo, a ponadto ważne jest, aby sędzia wypełniał wszystkie etapy w procesie kanonicznym o stwierdzenie nieważności małżeństwa z uwagą i poszanowaniem przepisów. Tylko wtedy wymierzanie sprawiedliwości we wspólnocie Kościoła jest spełniane w zgodzie z ostatecznym celem prawodawstwa kościelnego, jakim jest zbawienie człowieka.

* * *

The Implementation of the Task of Justice as the Main Task of the Ecclesiastical Judiciary

Summary

The judicial power of the Church as any authority in the Church always tries to build good of the believers. It expresses a principle derived from the Code of Canon Law: *Salus animarum suprema lex*, which means that the most important task for the Church is the salvation of man. An expression of this principle are marriage processes which can declare the nullity of the marriage. The judge has a very important place in the Church's justice system. It is the duty of the judge to look after justice and peace in the community of God's people. Justice is a virtue which the judge ought to demand also from himself. Therefore, he should permanently improve moral precepts in himself. He ought to develop good manners and everything which can influence the realization of the principle of justice. Ecclesiastical courts confirm that for many litigating parties in marriage cases, proceedings concerning cases of nullity of marriage, have a practical purpose, which is to regulate life in a new marriage. But we cannot forget that the primary purpose of marriage process is to know the truth about marriage. Therefore, judicial power, which judges or judicial colleges possess, must be exercised in the manner prescribed by law, and it is important to judge fills all the steps in the canonical process of declaration of nullity of marriage carefully and with due observance of the law.

Keywords: judge, nullity of a marriage, bishop's court, justice.

Bibliografia

Źródła

- Benedictus XVI, *Ad omnes participes Tribunalis Romanae Rotae*, 26.01.2008, AAS 100(2008), s. 84-87.
- Benedictus XVI, *Ad Sacrae Rotae Romanae Tribunal, occasione inaugurationis Anni Iudicialis*, 21.01.2012, AAS 104(2012), s. 103-107.
- Benedictus XVI, *Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae*, 29.01.2010, AAS 102(2010), s. 110-113.
- Benedictus XVI, *Ad Tribunal Rotae Romanae*, 28.01.2006, AAS 98(2006), s. 135-138.
- Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań-Warszawa 2014.
- Cathehismus Ecclesiae Catholicae*, 15.05.1998, Libreria Editrice Vaticana 1992.
- Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus, AAS 75(1983) pars II, s. 1-317.
- Congregazione per i vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores*, 22.04.2004, Libreria Editrice Vaticana 2004.
- Franciscus, *Ad omnes participes Tribunalis Romanae Rotae*, 24.01.2014, AAS 106(2014), s. 89-90.
- Franciscus, *Litterae Apostolicae Motu Proprio datae „Mitis Iudex Dominus Iesus” quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur*, 15.08.2015, tłum. pol. Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2015.
- Ioannes Paulus II, *Ad Romanae Rotae tribunal*, 28.01.2002, AAS 94(2002), s. 340-346.
- Ioannes Paulus II, *Ad Rotam Romanam habita*, 29.01.2004, AAS 96(2004), s. 348-352.
- Ioannes Paulus II, *Ad Tribunal Rotae Romanae iudiciali ineunte anno*, 29.01.2005, AAS 97(2005), s. 164-166.

Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (10 XII 1948)*, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, oprac. A. Przyborowska-Klimczak, Lublin 1992, s. 194-199.

Opracowania

- Bride A., *De errore doloso in contractu matrimoniali. An opportunum sit novum inducere impedimentum*, „Apollinaris” 39(1966), s. 258-272.
- Cliford R. J., *Księga wyjścia*, w: *Katolicki komentarz biblijny*, red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 72-99.
- Dzięga A., *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, Warszawa 1994.
- Gałkowski T., *Sprawiedliwość w teorii prawa kanonicznego*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 730-732.
- Gręzlikowski J., *Sądownictwo diecezji wrocławskiej – historia i teraźniejszość – na tle rozwoju sądownictwa kościelnego w Polsce*, „Ius Matrimoniale” 9(2004) n. 15, s. 151-184.
- Kantor R., *Zasada sprawiedliwości w posłudze sędziego kościelnego*, „Studia Socialia Cracoviensia” 7(2012), nr 2, s. 63-72.
- Kroczyk P., *Ius sequitur vitam, czyli o niektórych czynnikach zmian w prawie*, „Studia Socialia Cracoviensia” 11(2014), nr 2, s. 163-176.
- Makarewicz P., *Realizacja zadań obrońcy węzła małżeńskiego na przykładzie wybranych spraw o nieważność małżeństwa w Sądzie Biskupim Diecezji Elckiej*, w: *Cultura Christiana*, red. P. Makarewicz, R. Rybarski, M. Sieńkowski, t. 1, Elk 2012, s. 101-122.
- Michalski M., *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, Łódź 1905.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. 1, Olsztyn 2002.
- Pikus S., *Biblijne podstawy urzędu sędziowskiego w prawie kościelnym*, „Studia Diecezji Radomskiej” 6(2004), s. 451-458.
- Pikus S., *Niezawisłość sędziego kościelnego*, Lublin-Sandomierz 2009.
- Pikus S., *Sędzia kościelny w świetle zadań i uprawnień procesowych*, „Prawo Kanoniczne” 42(2002), nr 3-4, s. 269-284.
- Rozkrut T., *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej (1979-2003)*, Tarnów 2003.
- Safjan M., *Etyka Zawodu Sędziowskiego*, w: *Ius et lex. Księga jubileuszowa ku czci profesora Adama Strzembosza*, red. A. Dębiński, A. Grześkowiak, K. Wiak, Lublin 2002, s. 265-275.
- Sobański R., *Nauki podstawowe prawa kanonicznego. Teoria prawa kanonicznego*, t. 1, Warszawa 2001.
- Sobański R., *Uwagi o funkcji sędziego w procesie o nieważność małżeństwa*, „Ius Matrimoniale” 3(1998), s. 45-59.
- Sobański R., *Uwagi o tożsamości sędziego kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” 45(2002), nr 3-4, s. 3-22.
- Szewczyk R., *Biskup diecezjalny – pierwszym sędzią w diecezji*, w: *Veni Sancte Spiritus. Księga pamiątkowa poświęcona księdzu biskupowi Jerzemu Mazurowi*, red. W. Guzewicz, S. Strękowski, Elk 2013, s. 381-394.
- Szytchmiller R., *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*, Olsztyn 2000.
- Szytchmiller R., *Sędziowie i urzędnicy sądowi w służbie praw człowieka*, w: *Plenitudo Legis Dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. B. Zubertowi*, red. A. Dębiński, E. Szczot, Lublin 2000, s. 681-707.
- Wronkowska S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawnoustawstwa*, Poznań 2005.